

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ЕКОНОМСКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ**

Одлуком Наставно-научног већа Економског факултета Универзитета у Крагујевцу, број 2340/14-5 од 22.09.2010. године, одређени смо за чланове Комисије за писање реферата о оцени подобности кандидата **мр Владимира Ценопољца** и теме за израду докторске дисертације под насловом „Утицај нематеријалне активе предузећа на процес стварања вредности“.

На основу увида и анализе добијеног материјала, који обухвата: пријаву, аутобиографске податке, информације о предложеној теми и извод из литературе за израду дисертације, Комисија подноси Наставно-научном већу Економског факултета Универзитета у Крагујевцу следећи

ИЗВЕШТАЈ

који садржи релевантне податке, запажања, оцене, квалификације и предлоге у вези пријављене докторске дисертације. Исти се састоји из следећих делова:

1. Подаци о кандидату

- 1.1. Биографија
- 1.2. Подобност

2. Релевантне информације о предложеној теми

- 2.1. Наслов, предмет и хипотезе докторске дисертације
- 2.2. Преглед стања у подручју истраживања
- 2.3. Значај и циљ истраживања са становишта актуелности у одређеној научној области
- 2.4. Веза са досадашњим истраживањима
- 2.5. Методе и методологија научно-истраживачког рада
- 2.6. Очекивани резултати дисертације
- 2.7. Опис садржаја дисертације
- 2.8. Научна област дисертације

3. Подаци о члановима Комисије

- 3.1. Научна област чланова Комисије
- 3.2. Предлог ментора са образложењем

4. Закључак и предлог

1. ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1.1. Биографија

Кандидат Владимир Џенопољац је рођен у Сремској Митровици 5. априла 1978. године. Од своје шесте године живи у Крагујевцу где је завршио основну школу „21. октобар“, као носилац дипломе „Вук Караџић“, и Прву крагујевачку гимназију (природно-математички смер) са одличним успехом. Економски факултет Универзитета у Крагујевцу уписао је школске 1997/98. године, смер Менаџмент. Дипломирао је децембра 2002. године, са просечном оценом 9,21. Награђиван је као један од најбољих студената генерације и био је током студија стипендиста Министарства просвете Републике Србије и норвешке владе.

Академске 2002/03. године уписао се на последипломске студије на Економском факултету Универзитета у Крагујевцу, смер *Менаџмент*, група *Финансијско-рачуноводствена анализа*, и испите предвиђене Наставним планом и програмом положио је са просечном оценом 10,00. Магистарску тезу под насловом „*Формулисање, вредновање и примена стратегија спајања и припајања*“ успешно је одбранио октобра 2009. године. Од 5. маја 2003. године ради на Економском факултету Универзитета у Крагујевцу као асистент-приправник на предмету Стратегијски менаџмент. Од академске 2004. до 2009. године је изводио вежбе на предмету Иновације и предузетништво. У звање асистента је изабран 17. фебруара 2010. године. Одлично влада енглеским језиком, како говорним тако и писаним.

1.2. Подобност

Владимир Џенопољац је магистар економских наука. Урадио је и објавио већи број радова из научне области из које пријављује докторску дисертацију. Ови радови представљају најбољу потврду његових склоности и квалификованости за истраживачки рад. Проблеми које кандидат у овим радовима обрађује су актуелни за дисциплину Стратегијски менаџмент. Исто тако, у поменутих радовима кандидат испољава завидну компетентност у процесу истраживања, неопходан степен аналитичности и логичног постављања проблема, као и способност критичког коришћења резултата досадашњих истраживања.

Посебно је значајан податак да је кандидат учествовао у различитим програмима обуке за менаџере и предузетнике, као и у изради пројеката за потребе већег броја предузећа. Значај ове врсте ангажмана је у томе што омогућава стицање и профилисање функционалних знања и комбиновање практичних знања и вештина са одговарајућом теоријом, а посебно имајући у виду да је Стратегијски менаџмент научна дисциплина оријентисана ка пракси.

Списак радова кандидата чине:

А. Магистарска теза (М72)

1. Џенопољац, В. (2009): *Формулисање, вредновање и примена стратегија спајања и припајања*, Економски факултет у Крагујевцу, УДК: 658.8:338.2 (043.2); 192 стране

Б. Објављени радови у водећем часопису националног значаја (М51)

2. Џенопољац, В. (2006): *Приказ књиге „Менаџмент и стратегија“*, Економика предузећа, УДК: 005.21; YU ISSN 0353-443X, COBISS.SR-ID 4663554; март-април, Савез економиста Србије, Београд, стр. 157-159
3. Џенопољац, В. (2010): *Савремене методе вредновања предузећа мете у поступку аквизиције*, Економске теме, УДК: 005:330.133; YU ISSN 0353-8648, бр. 1, стр. 105-116
4. Џенопољац, В. (2010): *Вредновање синергетских ефеката у мерџерима и аквизицијама*, Економика предузећа, УДК: 005.5; YU ISSN 0353-443X, COBISS.SR-ID 4663554; март-април, Савез економиста Србије, Београд, стр. 192-200

В. Објављени радови у часопису националног значаја (М52)

5. Џенопољац, В (2008): *Adding Value Through Adequate Logistics Cost Drivers Management Within Contemporary Enterprise*, Strategic Management, International Journal of Strategic Management and Decision Support Systems in Strategic Management, УДК: 005.345/.346; ISSN 0354-8414, COBISS.SR-ID 135234311; стр. 43-48

Г. Објављени радови у научном часопису (М53)

6. Џенопољац, В. (2004): *Пракса предузетништва и појединац као њен главни носилац*, Економски хоризонти, научно-стручни часопис Економског факултета Универзитета у Крагујевцу, УДК: 005.5-05; YU ISSN 1450-863X, COBISS.SR-ID 513995669; број 1-2, Крагујевац, стр. 83-97

Д. Саопштење са међународног скупа штампано у целини (М33)

7. Џенопољац, В. (2004): *Стратегија технолошког реструктурирања као елемент подизања нивоа конкурентности домаћих предузећа*, Зборник радова XI научног саветовања „Технологија, култура и развој”, УДК: 005.21; ISBN 86-904137-2-3, COBISS.SR-ID 118422028; стр. 274-284

Ђ. Саопштење са скупа националног значаја штампано у целини (М63)

8. Џенопољац, В. (2007): *Императив стварања вредности*, Зборник радова научно-стручног скупа „Ефикасност у привреди (менаџмент, иновације и развој)“, у организацији Друштва за менаџмент, иновације и развој „Србија Инвент“, Зрењанин, ISBN 978-86-86677-03-7; COBISS.SR-ID 145006092

Најзначајнији пројекти и програми обуке:

1. *Анализа домаћег тржишта посуђа* – руководилац студије проф. др Стево Јаношевић, 2004. година (студија рађена за потребе предузећа „Металац“ а.д. из Горњег Милановца)

2. *Програм обуке менаџера* под покровитељством ОЕБС-а, спроведен од стране Регионалне агенције за развој малих и средњих предузећа, учествовао као демонстратор, 2004. година
3. *Тренинг семинар на тему „Млади предузетници”* - у оквиру пројекта „Промоција локалног економског развоја у земљама Западног Балкана: оспособљавање омладине”, у периоду од 11.10.2005. до 3.11.2005., под покровитељством Асоцијације Агенција Локалне Демократије (учествовао као предавач на тему израде бизнис плана)
4. *Микрокредити за отпочињање посла намењени младим предузетницима у југоисточној Европи* – пројекат финансиран од стране норвешке владе и Банке Савета Европе, имплементиран у сарадњи са Центром локалне демократије и Banca Intesa; учествовао као консултант за припрему и израду бизнис планова, 2007. и 2008. година
5. *Business Plan Competition Winners Financial Training* – под покровитељством USAID-а, у имплементацији невладине организације SCOPES, Копаоник, од 6. до 8. августа 2007. године, учествовао као тренер за област финансијског планирања
6. *Тренинзи пословних вештина* – у организацији *Business Start-up Centre*-а из Крагујевца, учествовао као тренер за модуле: Управљање иновацијама, Управљање променама и Стратегија мог бизниса, у периоду од 2007. до 2009. године
7. *Пројекат развоја предузетништва у Краљеву* – пројекат се реализовао у оквиру SCOPES програма, финансиран од стране USAID-а, учествовао као тренер за модул Управљање иновацијама, у периоду од 20. до 23. маја 2008. године
8. Као консултант *Business Start-up Centre*-а из Крагујевца израдио је више десетина бизнис планова за отпочињање пословних подухвата на територији Крагујевца, у периоду од 2007. до 2010. године
9. *Анализа тржишта за услуге пескарења и фарбања на територији Србије и Црне Горе*, студија израђена за потребе предузећа ЕМА Кнић д.о.о., септембар 2009. године
10. *Анализа потенцијала тржишта Србије*, студија израђена за потребе предузећа Теспокаг из Италије, мај 2010. године

2. РЕЛЕВАНТНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ О ПРЕДЛОЖЕНОЈ ТЕМИ

Кандидат Владимир Џенопољац је уз пријаву докторске дисертације доставио: своје виђење предмета и циљева истраживања, основне хипотезе од којих се полази у истраживању, податке о томе које методе и методологију научно-истраживачког рада жели да користи, структуру докторске дисертације са образложењем садржаја истраживања, очекиване резултате, као и изводе из до сада прибављене литературе (на домаћем и страним језицима) која би требало да буде коришћена приликом израде дисертације.

2.1. Наслов, предмет и хипотезе докторске дисертације

Мр Владимир Џенопољац у поднетој пријави тражи да му се одобри израда докторске дисертације под насловом „Утицај нематеријалне активе предузећа на процес стварања вредности“.

У дефинисању предмета истраживања кандидат с правом полази од чињенице да са преласком индустријске привреде у информатичку привреду посебан значај и улогу у процесу стварања вредности имају нематеријална средства. Наиме, нематеријална средства генеришу највећи део увећане вредности. Зато управљање нематеријалном активом представља критичан фактор успеха предузећа информатичке привреде. Нематеријална актива није хомоген појам. Последично, предмет истраживања предложене докторске дисертације је утицај нематеријалне активе предузећа на процес стварања вредности.

Основне хипотезе од којих се полази у истраживању су:

- Хипотеза 1: Вредност коефицијента додате вредности интелектуалног капитала (енгл. *Value Added Intellectual Coefficient, VAIC*) је у позитивној корелацији са рациом тржишна вредност предузећа/књиговодствена вредност капитала (енгл. *Market-to-Book Ratio, MB*).
 - Хипотеза 1а: Вредност коефицијента ефикасности уложеног капитала (енгл. *Capital Employed Efficiency Coefficient, CEE*) је у позитивној корелацији са рациом тржишна вредност предузећа/књиговодствена вредност капитала.
 - Хипотеза 1б: Вредност коефицијента ефикасности људског капитала (енгл. *Human Capital Efficiency Coefficient, HCE*) је у позитивној корелацији са рациом тржишна вредност предузећа/књиговодствена вредност капитала.
 - Хипотеза 1в: Вредност коефицијента ефикасности структурног капитала (енгл. *Structural Capital Efficiency Coefficient, SCE*) је у позитивној корелацији са рациом тржишна вредност предузећа/књиговодствена вредност капитала.
- Хипотеза 2: Вредност коефицијента додате вредности интелектуалног капитала је у позитивној корелацији са приносом на сопствени капитал (енгл. *Return on Equity, ROE*).
 - Хипотеза 2а: Вредност коефицијента ефикасности уложеног капитала је у позитивној корелацији са приносом на сопствени капитал.
 - Хипотеза 2б: Вредност коефицијента ефикасности људског капитала је у позитивној корелацији са приносом на сопствени капитал.

- Хипотеза 2в: Вредност коефицијента ефикасности структурног капитала је у позитивној корелацији са приносом на сопствени капитал.
- Хипотеза 3: Вредност коефицијента додате вредности интелектуалног капитала је у позитивној корелацији са приносом на укупну имовину (енгл. *Return on Assets, ROA*).
 - Хипотеза 3а: Вредност коефицијента ефикасности уложеног капитала је у позитивној корелацији са приносом на укупну имовину.
 - Хипотеза 3б: Вредност коефицијента ефикасности људског капитала је у позитивној корелацији са приносом на укупну имовину.
 - Хипотеза 3в: Вредност коефицијента ефикасности структурног капитала је у позитивној корелацији са приносом на укупну имовину.
- Хипотеза 4: Вредност коефицијента додате вредности интелектуалног капитала је у позитивној корелацији са продуктивношћу запослених (енгл. *Employee Productivity, EP*).
 - Хипотеза 4а: Вредност коефицијента ефикасности уложеног капитала је у позитивној корелацији са продуктивношћу запослених.
 - Хипотеза 4б: Вредност коефицијента ефикасности људског капитала је у позитивној корелацији са продуктивношћу запослених.
 - Хипотеза 4в: Вредност коефицијента ефикасности структурног капитала је у позитивној корелацији са продуктивношћу запослених.

2.2. Преглед стања у подручју истраживања

Само значење нематеријалности или интангибилности (енгл. *intangible*), указује да је нешто неопипљиво, недодирљиво, неодредиво, тешко схватљиво или немерљиво. Различити аутори (Kaufmann, Schneider, 2004; Choong, 2008) користе различите појмове за нематеријалну активу. При томе често недовољно прецизно дефинишу овај појам, користе различите синониме и на различите начине описују поједине компоненте. Основни синоними за нематеријалну активу су: нематеријална имовина (енгл. *intangible assets*), интелектуални капитал (енгл. *intellectual capital*), нематеријални ресурси (енгл. *intangible resources*), нематеријални капитал (енгл. *intangible capital*), нематеријалне вредности (енгл. *intangible values*), интелектуална својина (енгл. *intellectual property*).

Према (Hall, 1992), који је међу првима истраживао ову проблематику, нематеријална актива представља покретаче вредности који продуктивно трансформишу ресурсе у средства са додатом вредношћу. Stewart (1998, стр. XI)

користи израз интелектуални капитал или „колективна снага мозга“ дефинишући их као знање, информације, интелектуално власништво, експертизе које се могу користити у функцији стварања вредности. Funk (2003, стр. 66) интангибилност повезује са кредибилитетом менаџмента предузећа, иновативношћу, идентификованим брендом, способношћу привлачења талентованих појединаца, лидерством подржаним истраживачким духом и друштвено одговорним односом према окружењу. Један број аутора (Choong, 2008, стр. 612; Dess et. al., 2006, стр. 118) интелектуални капитал (нематеријалну активу) дефинише као разлику између тржишне и књиговодствене вредности предузећа, тј. као меру доприноса нематеријалне активе расту вредности предузећа. Треба, међутим, имати у виду да коришћење ове разлике у дефинисању и мерењу интелектуалног капитала има одређене недостатке. Међународни рачуноводствени стандард 38 (2006) нематеријалну активу дефинише као немонетарну имовину без физичке суштине која се може идентификовати.

У дефинисању и категоризацији нематеријалне активе посебно се наглашавају будуће користи које генерише потенцијал нематеријалне активе. The New York Times Dictionary of Money and Investing (Morgenson, Harvey, 2002) нематеријалну активу дефинише као оправдано полагање права на будуће користи. Нематеријална актива се, по правилу, описује преко нематеријалних ресурса предузећа у контексту вредносног приступа пословању. Тако на пример, један од најпознатијих аутора из ове области В. Lev (2001, стр. 5-7) код дефинисања нематеријалне активе наглашава да она полаже право на будуће користи, нема физички или финансијски израз (није представљена акцијама или другим инструментима финансирања) и резултат је иновације (открића), функционисања и хуманих ресурса. Најзначајнији појавни облици нематеријалне активе су: знање и способности запослених, патенти, know-how, софтвери, лојалност купаца на бази блиских односа, снага брэнда, јединствен организациони модел и пословна култура (Lev, 2004, стр. 109). Sullivan (2000, стр. 228), због значаја знања које представља најзначајнију компоненту нематеријалне активе, дефинише нематеријалну активу као знање које може бити конвертовано у вредност. Stewart (1998, стр. 10), исто тако, користи појам интелектуалног капитала у значењу интелектуалног материјала (знање, информације, интелектуално власништво, експертизе) који може бити искоришћен за увећање богатства. Edvisson и Malone (1997, стр. 10-14) сматрају да је интелектуални капитал једнак људском капиталу који је увећан тзв. „структурним капиталом“ или капиталом који је последица ефикасног функционисања организације. У том смислу структурни капитал се дефинише као хардвер, софтвер, базе података, организациона структура, патенти, заштитни знакови и сви остали потенцијали организације који повећавају продуктивност запослених, или, најкраће речено, све што остаје у канцеларијама кад запослени оду кући.

Конвенционално финансијско извештавање и метрика мерења успеха која се из њега изводи не кореспондира са карактером савременог пословног окружења у

којем највећи део вредности ствара нематеријална актива. Наиме, конвенционална мерила перформанси заснована на књиговодственом концепту добитка не дају прави увид у успешност пословања, односно не садрже довољно корисне индикаторе за оцену будућих перформанси пошто не узимају у обзир цену сопственог капитала. Ово ограничење посебно добија на значају имајући у виду његову некомпатибилност са мерилима успеха нових подухвата или инвестиција (Јаношевић, 2009). Такође, интензиван је притисак инвеститора за стварањем и коришћењем новог система мерила перформанси који се не базира само на књиговодственим мерилима успеха већ и на тзв. „покретачима вредности“, који су обично нефинансијске природе. Исто тако, нова метрика успеха повезује награђивање са мерењем перформанси, повећавајући мотивацију и транспарентност у награђивању менаџера и решавајући агенцијски проблем. Коначно, перформансе пословања није могуће сагледати само преко једне димензије или синтетизованог показатеља. Различита нефинансијска мерила перформанси, као што су задовољство купаца, ефикасност интерних пословних процеса, иновативност, знање и вештине запослених, обухватају различите димензије пословног успеха.

Нематеријална актива није одвојена од материјалне активе. Она је везана за материјалну активу и представља потенцијал који се може, али не мора искористити. Вредност која се ствара је индиректна и потенцијална. Наиме, нематеријална актива ретко директно утиче на финансијске резултате, с тим да су будући ефекти улагања у њу неизвесни. Самим тим је и њено вредновање отежано јер се вредност ствара индиректно а ефекти су одложени и непредвидиви. Нематеријалном активом је зато много теже управљати. Да би нематеријална актива била у функцији стварања вредности, неопходно је њене различите облике интегрисати и повезати међусобно и у односу на материјалну активу. Зато се њена вредност посебно увећава путем повезивања. Квалитетан хумани капитал, различите способности, таленат и знање запослених директно опредељују вредност осталих облика материјалне и нематеријалне активе. За разлику од трајне активе чија се вредност употребом смањује, вредност нематеријалне активе се увећава употребом. Исто тако, за разлику од материјалних ресурса који се лако имитирају јер конкуренти, на пример, могу изградити слично постројење или имитирати технологију процеса, много је теже стварати компетентност која је резултат коришћења нематеријалних ресурса.

Вредност која се ствара коришћењем нематеријалне активе има контекстуалан карактер. Највећа вредност се ствара кад су све компоненте нематеријалне активе усклађене са стратегијом (Kaplan, Norton, 2004, стр. 11). Последично, нематеријална актива мора бити повезана са стратегијом да би стварала вредност. Стратегијска повезаност детерминише вредност нематеријалне активе. Нематеријална актива, према томе, добија вредност управо захваљујући стратегији. Дакле, стварање вредности по основу коришћења нематеријалне активе треба посматрати у контексту улоге стратегије. Однос између

нематеријалне активе и стратегије је интерактиван. Захваљујући стратегији нематеријална актива генерише вредност, односно стратегија омогућава ефикасно коришћење нематеријалне активе.

Извори

1. Choong, K. K. (2008): *Intellectual Capital: definitions, categorization and reporting models*, Journal of Intellectual Capital, Vol. 9, No. 4, стр. 609-638
2. Dess, G. G., Lumpkin, G. T. and Eisner, A. B. (2006): *Strategic Management (Text & Cases)*, McGraw – Hill International Edition, Boston
3. Ђуричин, Д., Јаношевић, С. и Каличанин, Ђ. (2010): *Менаџмент и стратегија* (пето, прерађено и допуњено издање), Економски факултет у Београду, Београд
4. Edvisson, L. and Malone, M. (1997): *Intellectual Capital: Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower*, Harper Business, New York, NY
5. Funk, K. (2003): *Sustainability and Performance*, MIT Sloan Management Review, Winter, стр. 65-70
6. Hall, R. (1992): *The strategic analysis of intangible resources*, Strategic Management Journal, Vol. 13, No. 2, February, стр. 135-144
7. Јаношевић, С (2009): *Нематеријална актива и стварање вредности*, Економика предузећа, новембар-децембар, стр. 399-414
8. Kaplan, R. and Norton, D. (2004): *Strategy Maps – Converting Intangible Assets into Tangible Outcomes*, Harvard Business School Press, Boston, Massachusetts
9. Kaufmann, L. and Schneider, Y. (2004): *Intangibles – a synthesis of current research*, Journal of Intellectual Capital, Vol. 5, No. 3, стр. 366-388
10. Lev, B. (2001): *Intangibles: Management, Measurement, and Reporting*, Brooking Institution Press, Washington, D.C.
11. *Међународни рачуноводствени стандард 38 - Нематеријална имовина* (2006), доступно на Интернет адреси: <http://www.mfin.gov.rs/pages/article.php?id=6616>
12. Morgenson, G. and Harvey, C. R. (2002): *The New York Times Dictionary of Money and Investing: The Essential A-to-Z Guide to the Language of the New Market*, Times Books
13. Stewart, T. A. (1998): *Intellectual Capital-The New Wealth of Organizations*, Nicolas Brealey Publishing, London
14. Sullivan, P. H. (2000): *Value – Driven Intellectual Capital: How to Convert Intangible Corporate Assets into Market Value*, John Wiley & Sons, New York, NY
15. Sveiby, K. E. (2007): *Methods for Measuring Intangible Assets*, доступно на Интернет адреси: <http://www.sveiby.com/articles/IntangibleMethods.htm>

2.3. Значај и циљ истраживања са становишта актуелности у одређеној научној области

Значај и актуелност истраживања су неоспорни. Ово посебно добија на значају будући да предложена дисертација представља један од првих радова код нас који се свеобухватно, систематично и довољно аналитично бави овом актуелном и значајном проблематиком. Значај истраживања може се вредновати и са становишта очекиваних резултата и доприноса унапређењу домаће праксе управљања нематеријалном активом, а о чему ће бити више речи у посебном делу овог Извештаја.

Добру потврду значаја и актуелности предложене дисертације представљају новија емпиријска истраживања која указују да је учешће нематеријалне активе

код успешних предузећа између 75-85% њихове тржишне вредности. С друге стране, инвестиције у нематеријалну активу представљају основни индикатор виталитета предузећа и кључни индикатор његове конкурентности. Висок рацио између тржишне вредности и књиговодствене вредности предузећа упућује на велика очекивања од ефеката у будућности које треба да генерише потенцијал нематеријалне активе. Исто тако, сам карактер и потентност нематеријалне активе захтева нову метрику успеха. Наиме, конвенционални финансијски извештаји и на њима засновани рацио бројеви не обезбеђују довољно релевантних и правовремених информација за разумевање утицаја нематеријалних ресурса на стварање будуће вредности.

Утврђени предмет истраживања, његова актуелност и значај су определили основне и специфичне циљеве истраживања. Кандидат, исто тако, дефинисани предмет и циљеве истраживања с правом контекстуализује тако што их доводи у везу са: а) ултимативним циљем пословања савременог предузећа, који се огледа у неопходности увећања његове вредности, и б) са чињеницом да вредност представља ефекат стратегије. Основни циљ дисертације је да се сагледа и идентификује утицај нематеријалне активе на перформансе предузећа (тржишне и финансијске). Из овако дефинисаног примарног циља истраживања кандидат изводи следеће специфичне циљеве: прво, истражити конститутивне елементе нематеријалне активе и њихов значај и улогу у процесу стварања вредности; друго, идентификовати мерила којима се може пратити вредност појединих категорија нематеријалне активе и, тестирањем квантитативних показатеља, утврдити утицај елемената нематеријалне активе на перформансе предузећа; треће, идентификовати могућности и ограничења различитих приступа за процену вредности нематеријалне активе предузећа; и, четврто, приказати интерактиван однос стратегије и нематеријалне активе, с обзиром да је стратегија заслужна за ефикасну експлоатацију неопипљивих ресурса.

2.4. Веза са досадашњим истраживањима

У Стратегијском менаџменту су захваљујући, пре свега, радовима R. Kaplana и D. Nortona контекстуализирани улога и значај нематеријалне активе у процесу стварања вредности. Модерно окружење захтева стратегију која се налази у епицентру менаџмент процеса. На овај начин је створена добра полазна основа за предложено истраживање које ће омогућити да се теоријска сазнања тестирају на реалним примерима и на тај начин повратно пружи допринос стварању нових и унапређењу постојећих знања. Концептуалну основу за класификацију нематеријалне активе Kaplana и Nortona (2001; 2004) на људски, информатички и организациони капитал чини Усклађена листа (енгл. *Balanced Scorecard*) која представља базичан алат за формулисање и имплементацију стратегије. У концепту Усклађене листе (УЛ) посебан значај се управо придаје нематеријалној активи, јер увећање вредности у савременим условима пословања претпоставља формулисање и имплементацију нових стратегија које уважавају саму природу и

значај нематеријалне активе. Различите перспективе из концепта УЛ кореспондирају са одговарајућим врстама нематеријалне активе. Приступ УЛ афирмише значај не само финансијских, већ и нефинансијских мерила пословног успеха, али и потребу да се мере последице коришћења нематеријалне активе на стварање вредности. Захваљујући стратегији нематеријална актива генерише вредност, односно стратегија омогућава ефикасно коришћење нематеријалне активе. С дуге стране, стратегија се формулише у складу са нематеријалном активом и у функцији је реализације мисије предузећа. Стратегије треба да се формулишу тако да се на најбољи начин искористе ресурси, што може претпостављати улагање у ресурсе који су или недовољно или нису уопште заступљени у предузећу. Стратегија зато представља најзначајнију планску одлуку преко које се коришћењем нематеријалне активе остварују опипљиви резултати. Из перспективе учења и раста, која изражава способност за промену и иновацију, описује се нематеријална актива предузећа и њена улога у процесу имплементације стратегија. Каплан и Нортон метафорично улогу нематеријалне активе пореде са улогом корена дрвета које представља извор подршке, хране и раста крошње дрвета. Eppler и Platts (2009) пореде остале делове дрвета (стабло, крошњу, плодове) са преостале три перспективе (интерна перспектива, перспектива купца и финансијска перспектива) и при томе међузависност различитих перспектива доводе у везу са међузависношћу између корена, стабла, крошње и плодова дрвета. Наиме, уколико је корен слаб, стабло ће бити нестабилно, крошња ће бити мала, а плодови некавалитетни.

Предмет истраживања предложене докторске дисертације кандидата Владимира Џенопољца није непосредно повезан са његовим досадашњим истраживањима. Наиме, постоји суштинска разлика између предложеног истраживања и оног што је било предмет истраживања у магистарском раду под насловом „Формулисање, вредновање и примена стратегија спајања и припајања“.

Извори

1. Kaplan, R. and Norton, D. (2001): *The Strategy-Focused Organization: How Balanced Scorecard Companies Thrive in the New Business Environment*, Harvard Business School Press, Boston, Massachusetts
2. Kaplan, R. and Norton, D. (2004): *Strategy Maps – Converting Intangible Assets into Tangible Outcomes*, Harvard Business School Press, Boston, Massachusetts
3. Eppler, M. J. and Platts, K. W. (2009): *Visual Strategizing: The Systematic Use of Visualization in the Strategic-Planning Process*, Long Range Planning, Vol 42, Issue 1, February, стр. 42-79

2.5. Методе и методологија научно-истраживачког рада

У изради докторске дисертације кандидат намерава да користи различите методе и одговарајућу методологију научно-истраживачког рада. Имајући у виду постављени предмет и циљ истраживања, као и основне хипотезе, у раду ће бити коришћене како квалитативна тако и квантитативна методологија истраживања. Доминантна је употреба метода анализе и синтезе података добијених из

секундарних извора. У теоријском делу дисертације ће се, применом метода анализе, синтезе, дедукције и индукције, указати на досадашње резултате истраживања. Сврха ове анализе је да се обезбеди одговарајући теоријско-методолошки оквир за емпиријску проверу истраживачких хипотеза. Из списка литературе која се намерава користити види се да су у питању, пре свега, инострани извори. У функцији потврде истраживачких хипотеза је и анализа различитих пословних случајева. У оквиру емпиријског дела истраживања, користиће се статистичке методе корелације и регресије, а приликом анализе и приказивања добијених резултата компаративни метод. Имајући у виду коришћене методе истраживања, аналитичка компонента истраживања преовлађује у односу на дескриптивну.

За сврхе тестирања наведених хипотеза кандидат је дефинисао зависне и независне варијабле истраживања. Као зависне варијабле користиће се:

- однос укупне тржишне капитализације према књиговодственој вредности капитала (енгл. *Market-to-Book Ratio, MB*);
- принос на капитал (енгл. *Return on Equity, ROE*), који се добија као однос нето добити компаније и књиговодствене вредности капитала;
- принос на укупну имовину (енгл. *Return on Assets, ROA*), који се добија као однос нето добити компаније и укупне вредности активе;
- продуктивност запослених (енгл. *Employee Productivity, EP*), која се добија као количник добитка пре опорезивања и укупног броја запослених.

Независне варијабле које ће бити коришћене у истраживању су:

- коефицијент ефикасности уложеног капитала (CEE) који се добија из односа укупне додате вредности и нето имовине предузећа (књиговодствена вредност капитала);
- коефицијент ефикасности људског капитала (HCE) који се добија из односа укупне додате вредности и износа трошкова зарада;
- коефицијент ефикасности структурног капитала (SCE) који се добија из односа величине структурног капитала (укупна додата вредност – трошкови зарада запослених) и укупне додате вредности;
- коефицијент додате вредности интелектуалног капитала (VAICTM) који се добија као збир претходно наведена три коефицијента.

Тестирање хипотеза ће се вршити на примеру српских компанија чијим се акцијама тргује на Београдској берзи и које су биле саставни елемент индекса *BELEXline* у периоду од 2006-2010. године. Подаци ће бити статистички обрађени применом метода корелације и регресије у циљу идентификовања врсте и интензитета међузависности између елемената нематеријалне активе и тржишних и финансијских перформанси предузећа која ће представљати узорак. С обзиром да у литератури постоје слична истраживања успешно се може применити компаративни метод истраживања.

2.6. Очекивани резултати дисертације

Главни резултат спроведеног истраживања треба да буде јасна и недвосмислена потврда или оповргавање постављених хипотеза у вези са утицајем нематеријалне активе предузећа и њених различитих компоненти на процес стварања вредности. Ово претпоставља дефинисање конкретних закључака о значају, евалуацији и коришћењу нематеријалне активе за остваривање конкурентске предности у модерном окружењу. Пошто је у питању једна још увек недовољно истражена област у којој сазнања нису довољно интегрисана и кумулативна, реално је очекивати да се отвори простор и за нова истраживања и преиспитивања. Посматрано са становишта постављених хипотеза, очекивани теоријски резултати предложене докторске дисертације би се могли специфицирати на следећи начин:

- боље разумевање утицаја и значаја нематеријалне активе за стварање вредности;
- преглед и критичка анализа различитих метода за мерење нематеријалне активе, уз истицање њихових предности и недостатака;
- идентификовање главних могућности, ограничења и изазова везано за рачуноводствено евидентирање нематеријалне имовине предузећа с обзиром да конвенционални финансијски извештаји не обезбеђују довољно релевантних и правовремених информација за разумевање утицаја нематеријалних ресурса на стварање будуће вредности;
- сагледавање улоге и значаја концепата Усклађене листе и Стратегијских мапа за процес формулисања и имплементације стратегије;
- свеобухватна анализа и разјашњавање утицаја различитих компоненти нематеријалне активе на тржишне и финансијске перформансе предузећа.

Практичан допринос дисертације је у функцији унапређења постојеће пословне праксе управљања нематеријалном активом у нашим условима. Ово посебно добија на значају имајући у виду низак ниво конкурентности наше привреде са становишта микроекономских фактора конкурентности. Предвиђено емпиријско истраживање на узорку предузећа која чине корпу *BELEXline* ће се спровести у циљу идентификовања утицаја величине нематеријалне активе (изражене коефицијентом додате вредности интелектуалног капитала) на тржишне и финансијске перформансе српских предузећа. За очекивати је да се резултати ових истраживања публикују као научни радови у научним часописима међународног значаја, што ће, нема сумње, представљати најбољи тест валидности напред изнетих очекиваних резултата дисертације.

2.7. Опис садржаја дисертације

Структура рада, коју је кандидат предложио, је последица претходно презентираних логике и основне идеје, описане преко предмета, циљева и хипотеза, и најбоља потврда да је кандидат тему за израду дисертације брижљиво одабрао, уносећи при томе завидну количину истраживачког жара. У

концептуализацији садржаја рада синтетизован је истраживачки и концептуални материјал бројних теоретичара и практичара. Поред Увода и Закључка, материја је каузално-хронолошки структурирана у пет делова.

УТИЦАЈ НЕМАТЕРИЈАЛНЕ АКТИВЕ ПРЕДУЗЕЋА НА ПРОЦЕС СТВАРАЊА ВРЕДНОСТИ

УВОД

1. Нематеријална актива: појмови, дефиниције и односи

- 1.1. Преовлађујући бизнис модел информатичке привреде
- 1.2. Појам и значај нематеријалне активе
- 1.3. Дефинисање нематеријалне активе

2. Класификовање нематеријалне активе

- 2.1. Категоризације нематеријалне активе
- 2.2. Људски капитал
- 2.3. Структурни капитал
- 2.4. Релациони капитал

3. Мерење нематеријалне активе

- 3.1. Значај мерења нематеријалне активе
- 3.2. Методе мерења нематеријалне активе
 - 3.2.1. Директне методе
 - 3.2.2. Методе тржишне капитализације
 - 3.2.3. Методе приноса на укупна средства
 - 3.2.4. Scorecard модели
- 3.3. Рачуноводствени третман нематеријалне активе
 - 3.3.1. Могућности и ограничења рачуноводносног евидентирања нематеријалне активе
 - 3.3.2. Обелодањивање нематеријалне активе и перформансе предузећа

4. Значај нематеријалне активе у стратегијском менаџменту

- 4.1. Динамизам односа стратегије и нематеријалне активе
- 4.2. Усклађена листа
- 4.3. Стратегијске мапе
- 4.4. Стратегијско усклађивање
- 4.5. Управљање нематеријалном активом у економској кризи
- 4.6. Управљање нематеријалном активом у Србији

5. Емпиријско истраживање

- 5.1. Методологија
- 5.2. Резултати
- 5.3. Ограничења
- 5.4. Дискусија

ЗАКЉУЧАК

ЛИТЕРАТУРА

Први део рада, као и сваки уводни део, посвећен је појмовним разграничењима, дефиницијама и односима које су од значаја за поставку истраживачког проблема и тестирање хипотеза. Појмовна разграничења имају посебан значај с обзиром на бројност синонима за нематеријалну активу. Анализа у овом делу отпочиње указивањем на нову парадигму пословања и на карактеристике преовлађујућег бизнис модела информатичке привреде. Посебна пажња биће посвећена ресурсном погледу на предузеће, настанку и еволуцији концепта нематеријалне активе.

Различита појмовна одређења и дефиниције нематеријалне активе се одражавају на њену категоризацију. Стога се *други део* рада бави класификовањем нематеријалне активе. Различити појавни облици нематеријалне активе су подељени људски, структурни и релациони капитал. Људски капитал чине знање, вештине, експертизе и иновативне могућности запослених, њихов таленат, мотивисаност, креативност, испољени ентузијазам, способност учења и тимски рад. Структурни капитал чине, пре свега, пословна култура, заштитни знак, патенти, интерне базе података, интранет, менаџмент процес путем којих се експлоатише нематеријална имовина. Релациони капитал укључује бројне екстерне односе са различитим стејкхолдерима (пре свега то су купци, добављачи, кредитори, инвеститори) и њихову перцепцију предузећа. Примери релационог капитала су бренд, репутација, односи са купцима и добављачима, различити договори, лиценце, канали продаје, преговарачки капацитети, различита екстерна умрежавања.

У оквиру *трећег дела* кандидат намерава да обради проблем мерења нематеријалне активе. Растући значај нематеријалне активе условио је развој различитих техника за њено идентификовање, мерење, вредновање и исказивање. *К. Е. Sveiby* је идентификовао 34 различита оквира за мерење нематеријалне активе и извештавање. Међутим, утврђивање вредности нематеријалне активе није тривијалан посао. Постоје значајне разлике у исказивању материјалне и нематеријалне активе. У случају нематеријалне активе важи да „најважније информације нису увек најпоузданије, као и да најпоузданије информације нису увек најважније“. Различите методе мерења нематеријалне активе су подељене у четири велике групе: директне методе, методе тржишне капитализације, методе приноса на укупна средства и *Scorecard* моделе. Информације везане за исказивање нематеријалне активе су од значаја за: утврђивање перформанси пословања и покретача вредности, процену могућности даље експанзије, решавање дилеме „производити или куповати“, доношење одлуке о ступању у стратешке савезе и у вези са поступцима спајања и припајања, као и за само извештавање. Стога се последњи конститутивни елемент овог дела дисертације бави могућностима и ограничењима рачуноводственог третмана нематеријалне активе.

Четврти део рада носи наслов „Значај нематеријалне aktive у стратегијском менаџменту“. Наиме, као што је већ истакнуто у претходном делу Извештаја, однос између нематеријалне aktive и стратегије је интерактиван. Захваљујући стратегији нематеријална актива генерише вредност, односно стратегија омогућава ефикасно коришћење нематеријалне aktive. С друге стране, стратегија се формулише у складу са нематеријалном активом и у функцији је реализације мисије предузећа. Стратегије треба да се формулишу тако да се на најбољи начин искористе ресурси, што може претпостављати улагање у ресурсе који су или недовољно или нису уопште заступљени у предузећу. Стратегија зато представља најзначајнију планску одлуку преко које се коришћењем нематеријалне aktive остварују добри резултати. Примена логике концепта Усклађених листа (enгл. *Balanced Scorecard*), Стратегијских мапа (енгл. *Strategic Maps*) и Стратегијског усклађивања (енгл. *Alignment*) обезбеђује јасније сагледавање улоге нематеријалне aktive у процесу формулисања стратегије и бољу повезаност фаза формулисања и имплементације стратегије, као и динамичност, а не статичност, ових односа. Стога се у оквиру овог дела посебно разматрају ови концепти. Анализа завршава разматрањем најзначајнијих изазова и могућности управљања нематеријалном активом са становишта актуелне економске кризе и услова који карактеришу привреду Србије.

Пошто је у претходним деловима рада постављена довољно концептуално широка база за разумевање утицаја нематеријалне aktive предузећа на процес стварања вредности, кандидат намерава у *петом делу* спровести емпиријско истраживање у циљу тестирања истраживачких хипотеза на примеру српских предузећа листованих на Београдској берзи која су сачињавала корпу индекса *BELEXline* у периоду од 2006. до 2010. године. Конкретно, хипотезе ће бити тестиране посредством утврђивања утицаја елемената нематеријалне aktive (компоненте коефицијента додате вредности интелектуалног капитала) на тржишне (МВ рацио) и финансијске (ROE, ROA и EP) перформансе. Последично, овај део докторске дисертације биће посвећен презентовању методологије, ограничења, резултата истраживања и дискусији добијених резултата истраживања.

2.8. Научна област дисертације

Предложена докторска дисертација кандидата Владимира Џенопољца припада научној области Економских наука, ужа научна област Менаџмент и пословна економија.

3. ПОДАЦИ О ЧЛАНОВИМА КОМИСИЈЕ

3.1. Научна област чланова Комисије

Комисију за оцену подобности кандидата и теме докторске дисертације чине:

- Др Стево Јаношевић, редовни професор Економског факултета у Крагујевцу, на наставним предметима Стратегијски менаџмент и Планирање и пословна политика предузећа, научна област Економске науке, ужа научна област Менаџмент и пословна економија
- Др Драган Ђуричин, редовни професор Економског факултета у Београду, на наставним предметима Стратегијски менаџмент и Управљање пројектима, научна област Економске науке, ужа научна област Менаџмент и пословна економија
- Др Виолета Домановић, доцент Економског факултета Универзитета у Крагујевцу, на наставним предметима Економика предузећа и Микроекономија, научна област Економске науке, ужа научна област Менаџмент и пословна економија

3.2. Предлог ментора са образложењем

Комисија предлаже Наставно-научном већу да ментор кандидату Владимиру Џенопољцу приликом израде докторске дисертације под насловом „*Утицај нематеријалне aktive предузећа на процес стварања вредности*“ буде **др Стево Јаношевић**, редовни професор Економског факултета Универзитета у Крагујевцу.

Стево В. Јаношевић је рођен 24.09.1954. године у Загребу, где је завршио престижну Математичку гимназију 1973. године. На Економски факултет у Београду, одељење у Крагујевцу, уписао се школске 1973/74. године и на истом је дипломирао са просечном оценом 9,27. На истом Факултету одбранио је 25.10.1983. године магистарски рад под насловом „Оцена, селекција и контрола истраживачко-развојних пројеката“, а докторску дисертацију под насловом „Истраживање и развој као стратегијска компонента раста предузећа“ 14.12.1987. године. У звање доцента на предмету Планирање и пословна политика предузећа изабран је новембра 1988. године, у звање ванредног професора маја 1994. године, а у звање редовног професора на предметима Стратегијски менаџмент и Планирање и пословна политика предузећа изабран је децембра 1999. године. Учествовао је у улози ментора, председника или члана у преко 30 комисија за оцену и одбрану магистарских радова и докторских дисертација. Аутор је или коаутор следећих књига: Стратегијско планирање истраживања и развоја у предузећу, Иновације и технолошка стратегија предузећа, Стратегијски менаџмент (четири издања), Менаџмент укупног квалитета и Менаџмент и стратегија (пет издања). Објавио је преко 80 чланака и учествовао је са рефератима на домаћим и међународним научним скуповима, конференцијама и саветовањима.

Посебно издвајамо следеће радове које је објавио у последњих неколико година:

1. *Нематеријална актива и стварање вредности*, Економика предузећа, новембар-децембар, 2009, стр. 399-414 (M51)

2. *Стратегијска анализа људских ресурса* (коаутор са: Д. Ђуричин), Економске теме, бр. 1, 2009, Економски факултет у Нишу, стр. 1-46 (M51)
3. *Утицај нематеријалне активе на стратегију предузећа*, поглавље у монографији: *Развијање конкурентске предности предузећа у Србији у условима европских интеграција* (редактор: Љ. Станковић), књига 3, Економски факултет у Нишу, 2009. година, стр. 43-67 (ISBN 978-86-6139-000-5, COBIS.SR ID 172242956) (M44)
4. *Улога стратегије у процесу уницирања и спровођења промена у предузећу*, поглавље у монографији: *Развијање конкурентске предности предузећа у Србији у условима европских интеграција* (редактор: Љ. Станковић), књига 2, Економски факултет у Нишу, 2008, стр. 173-186 (ISBN 978-86-8599-79-3, COBIS.SR ID 154687756) (M44)
5. *Управљање променама у функцији стварања конкурентске предности предузећа*, поглавље у монографији: *Развијање конкурентске предности предузећа у Србији у условима Европских интеграција* (редактор: Љ. Станковић), књига 1, Економски факултет у Нишу, 2007, стр. 39-51 (ISBN 978-86-8599-59-5, COBIS.SR ID 145646604) (M44)
6. *Change management in the Process of Restructuring of Enterprises in Serbia*, (коаутор са: И. Стошић), Међународна конференција: „From Transition to Sustainable Development: The Path to European Integration“, Сарајево, Босна и Херцеговина, 12-13.10.2006, стр. 315-317 (M33)
7. *Улога и значај учења у процесу стратегијског менаџмента*, Стратегијски менаџмент бр. 1-2, број 10, 2005, стр. 3-7 (M52)
8. *Challenges and Limitations in Restructuring of Enterprises in Serbia* (коаутор И. Стошић), Међународна конференција: „Transition in Central and Eastern Europe - Challenges of 21st Century“, Сарајево, Босна и Херцеговина, 17-18.10.2002. (M33)
9. *How to Improve the Process of Strategic Change Management in Transition Economy Enterprises* (коаутор са: В. Бабић), 21. годишња међународна конференција удружења „Strategic Management Society“: *Reinventing Strategic Management: Old Truths and New Insights*), 21-24.10.2001, Сан Франциско, САД, стр. 10 (M33)

4. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

На основу увида у приложену Пријаву, Комисија **закључује** да кандидат Владимир Ценопољац, магистар економских наука из Крагујевца, испуњава све суштинске и формалне услове предвиђене Статутом Економског факултета Универзитета у Крагујевцу за приступање изради предложене докторске дисертације.

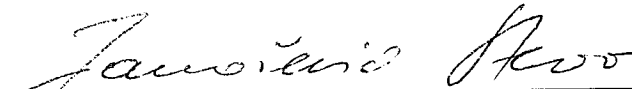
Имајући у виду актуелност и значај предложене теме, која још увек није довољно истражена, оригиналност приступа, циљ истраживања, постављене хипотезе истраживања, предложени садржај и методологију рада, очекиване резултате и практични допринос, литературу која ће се користити, као и претходно изнете

чињенице, запажања, оцене и квалификације, Комисија сматра да је предложена тема подобна за израду докторске дисертације и **предлаже** Научно-наставном већу Економског факултета Универзитета у Крагујевцу да донесе одлуку којом се одобрава израда докторске дисертације **Владимиру Ценопољцу**, магистру економских наука из Крагујевца, под предложеним насловом: „Утицај нематеријалне активе предузећа на процес стварања вредности“.

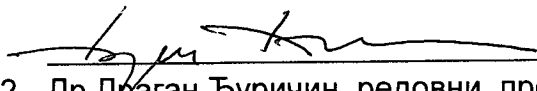
За **ментора** Комисија **предлаже** др **Стеву Јаношевића**, редовног професора Економског факултета Универзитета у Крагујевцу, на наставним предметима Стратегијски менаџмент и Планирање и пословна политика предузећа.

У Крагујевцу, 06. 10. 2010. год.

Чланови комисије

-

1. Др Стево Јаношевић, редовни професор Економског факултета у Крагујевцу, ужа научна област Менаџмент и пословна економија

 2. Др Драган Ђуричин, редовни професор Економског факултета у Београду, ужа научна област Менаџмент и пословна економија

 3. Др Виолета Домановић, доцент Економског факултета у Крагујевцу, ужа научна област Менаџмент и пословна економија

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
У КРАГУЈЕВЦУ

ПРИМЉЕНО: 06. 10. 2010			
Орг. јед.	Број	Прилог	Вредности
	2340/14-5/1		